

**TERI  
PRAČET**  
ROMAN O DISKSVETU  
**DUŠEVNA MUZIKA**

Preveo  
Aleksandar Milajić

■ Laguna ■

---

---

Naslov originala

Terry Pratchett  
SOUL MUSIC

Copyright © Terry and Lyn Pratchett 1994

First published by Victor Gollancz Ltd, Great Britain

Translation copyright © 2004, 2025 za srpsko izdanje,  
LAGUNA

Cover illustration copyright © Ron Kirby via Agentur  
Schlück GmbH

# **DUŠEVNA MUZIKA**

# ISTORIJA

Ovo je priča o pamćenju. A možete zapamtiti makar...

... da jednom prilikom, iz nekih svojih razloga, Smrt odluči da spase život jednom ženskom detetu i odvede ga u svoj dom među dimenzijama. Pustio ju je da odraste i napuni šesnaest leta, jer je verovao kako je sa starijom decom mnogo lakše nego s mlađom, što samo pokazuje da možete koliko vam drago biti besmrtna antropomorfna personifikacija, a ipak praviti, kako to već biva, smrtno ozbiljne greške...

... da je kasnije uzeo šegrta po imenu Mortimer, ili kraće Mort. Između Morta i Izabele odmah je zavladao netrpeljivost, a svi znamo čemu to vodi u docnijim godinama. Mort je, kao zamena za Mračnog Kosača, ispao spektakularan mućak i uspeo je da osim uzdrnavanja stvarnosti uleti u ozbiljan sukob sa gazdom, koji se neslavno završio...

... i da mu je iz nekih svojih razloga Smrt poštedeo život i poslao njega i Izabelu natrag na svet.

Niko ne zna kako je Smrt razvio tako živo interesovanje za ljudski soj, s kojim je toliko dugo radio. Verovatno je to bila čista radoznalost. Čak će se i najveštiji pacolovac pre ili kasnije

zainteresovati za pacove. Možete ih posmatrati kako se rađaju i umiru ili beležiti svaki detalj njihovog bitisanja a da nikada ne saznate kako izgleda trčkarati podrumima.

Ali ako je tačno da čin posmatranja menja posmatrani objekat,\* onda je još tačnije da menja i posmatrača.

Mort i Izabela su se venčali.

I dobili dete.

Ovo je, takođe, i priča o seksu, drogama i muzici s kamenjem i rokanjem.

Pa...

... i jedno od troje nije loš rezultat.

U stvari, to je samo trideset i tri posto, ali moglo je biti i gore.

---

\* Zbog kvanata.

Gde završiti?

Tamna, olujna noć. Kočija bez konja proleće kroz raskli-manu, beskorisnu ogradu i smandrljava se u provaliju iza nje. Promašivši svaku bogovetnu stenu koja štrči iz zemlje, ona pada u osušeno rečno korito tamo negde na dnu i raspada se u paramparčad.

Gospođica Guzina je nervozno preturala po nekakvim pa-pirima.

Evo šta je napisala jedna šestogodišnjakinja:

*Kako sam provela Letnji Raspust: Letnji Raspust sam provela tako što sam bila kod Dede a on ima velikog Belog Konja i Baštu koja je sva Crna. Jeli smo Kajganu i Krompiriće.*

Ulje iz svetiljki na kočiji se pali i nastaje još jedan prasak, posle koga se iskotrljava – jer se određena pravila moraju poštovati, pa čak i u tragedijama – zapaljeni točak.

Naredni papir je crtež koji je načinila kada je imala sedam godina. Klot crno. Gospođica Guzina šmrknu. Nije to bilo zato

što je ta mala imala samo crnu bojicu. Kvirmska devojačka škola ponosila se prilično skupim bojicama svih boja.

A onda, kada se i poslednja žeravica šišteći ugasila, ostaje samo mrkli muk.

I posmatrač.

Koji se potom okreće i nekome u mraku kaže:

DA. MOGAO SAM NEŠTO DA PREDUZMEM.

I odlazi u noć.

Gospođica Guzina je ponovo počela da prebire papire. Bila je uznemirena i nervozna, kao i svako ko je imao posla s tom malom. Papiri su je smirivali. Bili su tako pouzdani.

A onda se seti kako je bilo kada se dogodila ta... nesreća.

Gospođica Guzina je već imala prilike da saopšti slične vesti. To je cena koju povremeno mora platiti svaki upravnik internata. Roditelji tih curica često su bili u inostranstvu iz ovog ili onog razloga, a neki od razloga podrazumevali su da raspisana nagrada za nečiju glavu ide podruku sa velikom verovatnoćom susreta s neprijatnim ljudima.

Ona je znala kako da se ponaša u takvim situacijama. Iako je sve bilo tužno, stvar se odvijala svojim ustaljenim tokom. Prvo šok, onda suze, i bilo pa prošlo. Svako se nosio sa time kako zna i ume. Kao da se negde u ljudskom mozgu nalazilo uputstvo za upotrebu. Život se uvek nastavljao.

Ali to dete je samo sedelo. Gospođici Guzini se od tolike *učtivosti* ledila krv u žilama. Da se razumemo, iako je čitav radni vek provela tiho se pekući na prosvetarskom roštilju, ona nije bila bezosećajna, ali je zato bila veoma savesna i prava cepidlaka u pogledu pristojnog ponašanja, tako da ju je pomalo onespokojavalo što se situacija ne odvija onako kako je ona nalazila da je primereno.

„Amm... ako želiš da malo budeš sama i isplačeš se...“, predložila je, u želji da vrati stvari na pravi kolosek.

„Zar bi to pomoglo?“, upitala je Suzan.

Pomoglo bi gospođici Guzini.

Kroz stisnute usne uspjela je da procedi jedino: „Nisam sigurna da si u potpunosti shvatila ovo što sam ti rekla...“

Dete se zagledalo u plafon kao da pokušava da reši kakav težak aritmetički problem, a potom reklo: „Pretpostavljam da hoću.“

Izgledala je kao da je već sve znala i donekle se pomirila sa istinom. Gospođica Guzina je zamolila nastavnike da obrate pažnju na Suzan. Odgovorili su joj da će to biti teško, jer...

Na vratima kancelarije gospođice Guzine začu se tiho kucanje, kao da se ispred nalazi neko ko bi zaista bio rad da ga ne čuju. Ona se prenu.

„Napred“, reče.

Vrata se širom otvoriše.

Suzan je uvek bila nečujna. Svi nastavnici do jednog primetili su to. Prosto da čovek ne poveruje, govorili su. Uvek je iskrsavala pred vama kada je najmanje očekujete.

„Ah, Suzan“, reče gospođica Guzina, a licem joj prelete nagoveštaj osmeha, nalik nervoznom tiku na gubici zabrinute ovce. „Sedi, molim te.“

„Naravno, gospođice Guzina.“

Gospođica Guzina poče da prebira papire.

„Suzan...“

„Da, gospođice Guzina?“

„Meni je veoma žao, ali izgleda da si ponovo izostajala sa časova.“

„Ne razumem, gospođice Guzina.“

Upravnica se zgrči. Uopšte joj nije bilo drago zbog toga, ali... to dete joj je zaista bilo odbojno. Bila je briljantna u



onome što joj se dopadalo, ali ni u čemu drugom. U stvari, bila je briljantna na isti način na koji je dijamant briljantan – samo oštre ivice i hladnoća.

„Jesi li opet... radila *ono*?“, upita. „Obećala si da ćeš prestati da se glupiraš.“

„Ne razumem, gospođice Guzina.“

„Opet si bila nevidljiva, zar ne?“

Suzan porumene. Isto, mada malo manje ružičasto, učini i gospođica Guzina. Potpuno *bismisljeno*, pomislila je. To se kosi sa zdravim razumom. To je – o, ne...

Okrenula je glavu u stranu i sklopila oči.

„Da, gospođice Guzina“, reče Suzan, samo trenutak pre no što je gospođica Guzina rekla: „Suzan?“

Upravnica se strese. I o tome su joj pričali nastavnici. Suzan je ponekad odgovarala na pitanja trenutak pre no što biste ih postavili...

A onda se pribra.

„Ti još uvek sediš tu, zar ne?“

„Naravno, gospođice Guzina.“

*Bismisljeno.*

Nije to nevidljivost, reče ona sebi. Ona samo ume da se učini neupadljivom. Ona... koja...

Napregla se. Napisala je sebi poruku, upravo za slučaj da se ovo dogodi, i zalepila ju je na fasciklu.

Tamo je pisalo:

*Razgovaraš sa Suzan Sto Helit. Potrudi se da to ne smetneš s uma.*

„Suzan?“, odvaži se potom.

„Da, gospođice Guzina?“

Da se upravnica dovoljno pribrala, videla bi da Suzan sedi ispred nje. Da se samo malo napregnula, mogla bi da joj čuje

glas. Bilo bi dovoljno makar da se odupre potrebi da veruje kako je sama u prostoriji.

„Bojim se da su se na tebe požalile gospođica Kamber i gospođica Gregs“, uspela je konačno da izgovori.

„Ja sam uvek prisutna na času, gospođice Guzina.“

„Pretpostavljam da jesi. Gospođica Kvisling i gospođica Bahat tvrde da si uvek tu.“ U zbornici je izbila svađa u vezi sa time.

„Da li je razlog tome to što logiku i matematiku voliš, a pravopis i istoriju ne?“

Gospođica Guzina se koncentrisala iz petnih žila. Dete nikako nije moglo izaći iz sobe. Da se samo malo jače napregla, možda bi i čula nagoveštaj glasa koji kaže: „Ne znam, gospođice Guzina.“

„Suzan, zaista je neprijatno kad...“

Gospođica Guzina učuta. Pogledom napravi krug po prostoriji i završi na papiriću zalepljenom na fascikli. Izgledala je kao da ga iščitava, a zatim ga zbunjeno pogleda, pa ga zgužva i baci u korpu za otpatke. Potom uze olovku, nakratko se zagleda u prazno, i vrati se školskim rashodima.

Suzan je pristojno sačekala još malo, a onda ustala i izašla što je tiše mogla.

Određene stvari se moraju dogoditi pre nekih drugih stvari. Bogovi se igraju ljudskim sudbinama. Ali prvo moraju poređati figure po tabli i sve prevrnuti naglavce ne bi li pronašli kocku.

U maloj planinskoj državi po imenu Lamedos padala je kiša. Tamo je povozdan padala kiša. To im je bio glavni izvozni artikal. Imali su rudnike kiše.

Imp, mladi bard, sedeo je pod jednim zimzelenom, više iz navike nego iz puste nade da će ostati suv. Voda je kapala

kroz igličaste listove i u potocima tekla niz grane, tako da se dotično drvo moglo nazvati nekom vrstom kišnog sabirnika. Tu i tamo bi mu se pokoji *grumen* kiše sručio na glavu.

Imao je osamnaest godina, bio je nadaren i, u trenutku dok ga posmatramo, vrlo nespokojan u pogledu sopstvene budućnosti.

Štimovao je svoju harfu, svoju predivnu novu harfu, posmatrao kišu i lio gorke suze koje su se mešale sa kišnicom.

Bogovi prosto *obožavaju* takve ljude.

Priča se da bogovi onome koga žele da unište najpre uzmu pamet. Mada, istini za volju, kad bogovi nekog žele da unište, oni mu u ruke tutnu štapin dinamita sa natpisom ACME, iz čijeg vrha viri upaljen, šištav fitilj. Tako je mnogo zabavnije, a i brže je.

Suzan je tumarala hodnicima koji su mirisali na sredstvo za dezinfekciju. Nije je previše zanimalo šta će gospođica Guzina misliti o njoj. Nije je previše zanimalo šta bilo ko misli. Nije znala zašto je ljudi izgube iz vida čim to poželi, niti zašto im je posle neprijatno da pričaju o tome.

Neke nastavnice jednostavno nisu mogle da je vide. Što uopšte nije bilo loše. Tako je mogla mirno da ponese knjigu u učionicu i čita je dok su se ljudima oko nje dešavali osnovni izvozni artikli klačanske privrede.

Bila je to, bez sumnje, predivna harfa. Retko se desi da majstor napravi nešto čemu je nemoguće pronaći zamerku. Na njoj nije bilo nikakvih ukrasa. Bila bi to neka vrsta svetogrđa.

A bila je i nova, što je vrlo neobično u Lamedosu. Harfe su uglavnom stare. To ne znači da su i izanđale. Ponekad im je potreban novi okvir ili vrat, ili pokoja žica, ali važno je da

su tu. Stari muzičari kažu da je harfa sve bolja što je starija, mada starci to govore za sve što vide.

Imp udari jednu žicu. Ton je neko vreme lebdeo u vazduhu pa utihnuo. Iako je instrument bio nov i nerazrađen, zvuk beše čist poput zvona. Bilo bi nemoguće čak i zamisliti kako će zvučati za sto godina.

Otac mu je rekao da su to koještarije i da se budućnost kleše u kamenu, a ne prebiranjem žica. To je bio tek početak.

Potom je *on* – da, baš *on* – rekao šta je imao i svet je odjednom postao neprijatan, jer se izrečeno više nije moglo povući.

A rekao je: „Nemaš ti pojma! Ti si samo glupi starac! Posvetiću život muzici! Jednog će dana svi o meni govoriti kao o najvećem muzičaru na svetu!“

Nije nego. Kao da ijedan bard drži do bilo čijeg mišljenja sem do mišljenja drugih bardova, koji život provode u razvijanju tehnika slušanja muzike.

Svejedno je to izgovorio. A ako nešto kažete sa dovoljno žara, i ako bogovi nemaju pametnija posla, vasseljena ponekad ume da se sklopča oko vaših reči. Reči su odvajkada imale snagu da promene svet.

Pazite šta želite. Nikada ne znate ko vas može čuti.

Ili šta, kad smo već kod toga.

Jer nešto možda lunja kroz univerzume i nekoliko reči koje pogrešna osoba izgovori u pravom trenutku može zazvučati veoma primamljivo...

Daleko, u velegradskoj vrevi Ank-Morporka, munje liznuše jedan inače go zid, a onda...

... onda se tu stvori prodavnica. I to prodavnica starih muzičkih instrumenata. Niko nije primetio njen dolazak. Čim se pojavila, izgledalo je kao da je oduvek bila tu.

Smrt je sedeo, vilične kosti naslonjene na šake, i zurio u prazno.

Albert veoma oprezno pođe ka njemu.

Pitanje koje je Smrt često sebi postavljao u trenucima duboke zamišljenosti, a ovo je bio jedan takav, glasilo je: zašto njegov sluga dolazi uvek jednom te istom putanjom?

IPAK, pomislio je, AKO SE UZME U OBZIR VELIČINA SOBE...

... koja se protezala u nedogled, ili blizu njega. Istini za volju, radilo se o jednom kilometru. To je za jednu sobu zdravo mnogo, dok se kraj nedogleda ipak jedva dogleda.

Smrt je bio prilično usplahiren kada je stvarao tu kuću. Trebalo je vreme i prostor držati u šaci, a ne pokoravati im se. Nije štedeo na unutrašnjim dimenzijama, mada je zaboravio da spoljašnje napravi nešto većim. Isto se dogodilo i u bašti. Kada se malo više uneo u tu problematiku, shvatio je važnost uloge za koju su ljudi verovali da je *boje* igraju u stvarima kao što su, na primer, ruže. Ali on ih je načinio crnima. Voleo je crno. Ono je išlo uz sve. A pre ili kasnije i uz svakog.

Ljudska bića koja je znao – a bilo ih je, nije da nije – čudno su reagovala na neverovatnu veličinu prostorija. Oni su to jednostavno ignorisali.

Eto, pogledajte samo Alberta. Velika vrata su se otvorila, Albert je ušao, pažljivo noseći šolju i čajnik...

... da bi se već u narednom trenutku našao dobrano unutar sobe, na ivici malog pravougaonog tepiha u čijem se središtu nalazio radni sto njegovog gospodara. Tek što Smrt prestade da razbija glavu pitajući se kako je Albert uspeo da prevali toliko rastojanje, sinu mu da za njegovog slugu ono u stvari i ne postoji...

„Done sam vam čaj od kamilice, gospodine“, reče Albert.

HMM?

„Gospodine?“

IZVINI. NEŠTO SAM SE ZAMISLIO. ŠTA SI REKAO?

„Čaj od kamilice?“

MISLIO SAM DA SE OD TOGA PRAVI SAPUN.

„Od toga možete praviti sapun, ali i čaj, gospodine“, reče Albert. Bio je malčice zabrinut. Uvek bi bio takav kad Smrt počne da razmišlja o stvarima. O stvarima ne treba razmišljati. A pogotovu ako vam to slabo ide.

BAŠ KORISNO. ČISTI I SPOLJA I IZNUTRA.

Smrt ponovo spusti bradu na šake.

„Gospodine“, javi se Albert posle nekog vremena.

HMM?

„Ohladiće se ako ga ne popijete.“

ALBERTE...

„Da, gospodine?“

MISLIM SE NEŠTO...

„Da, gospodine?“

ČEMU SVE TO? ALI OZBILJNO. ONAKO, KAD MALO BOLJE RAZMISLIŠ.

„Oh. Amm. Pa, ne bih znao reći, gospodine.“

NISAM ŽELEO DA TO UČINIM, ALBERTE. ZNAŠ DA NISAM. SAD SHVATAM ŠTA JE HTELA DA KAŽE. NE MISLIM PRITOM SAMO NA ONO O KOLENIMA.

„Ko, gospodine?“

Nije dobio odgovor.

Albert se osvrnuo kada je stigao do vrata. Smrt je ponovo zurio u prazno. Niko nije umeo da zuri tako dobro kao on.

Uopšte nije bilo teško biti nevidljiv. Brinulo ju je ono što vidi.

U snovima, za početak. Dobro, bili su to samo snovi. Suzan je znala da moderna teorija veli kako su to tek prizori koje mozak odbacuje dok razvrstava događaje iz prethodnog

dana. Ne bi imala ništa protiv tog objašnjenja kada bi se među događajima iz prethodnog dana ikada našli leteći beli konji, ogromne mračne prostorije i mnogo lobanja.

Ali dobro, neka su to samo snovi. Međutim viđala je i druge stvari. Na primer, nikada nikome nije rekla za čudnu ženu koju je videla u spavaonici one noći kada je Rebeka Snel stavila zub pod jastuk. Suzan ju je gledala kako ulazi kroz prozor i staje pored kreveta. Uopšte nije bila strašna – štaviše, pomalo je podsećala na mlekaricu – iako je prolazila *kroz* nameštaj. Čuo se zveket novčića. Narednog jutra zuba više nije bilo, a Rebeka je bila bogatija za pedeset centi.

Suzan je mrzela takve stvari. Znala je da mentalno labilni ljudi pričaju deci o vili Zubički, ali tako nešto nije postojalo. To je otupljivalo mozak. Ona je prezirala otupele mozgove. Osim toga, njihovo posedovanje je jamačno bilo ozbiljan zločin u režimu gospođice Guzine.

On, doduše, nije bio ni tako beznadežno loš. Gospođica Julalija Guzina i njena koleginica, gospođica Delkros, smatrale su da je devojačka škola odlična ideja, pošto devojkane ionako pre udaje nisu imale pametnija posla, tako da su komotno mogle da se zabave učenjem.

U svetu je postojao sijaset škola, ali sve su ih vodile koje-kakve crkve ili esnafi. Gospođica Guzina je crkvama zamerala manjak logike i oštro osuđivala činjenicu da su jedini esnafi zainteresovani za školovanje ženske čeljadi bili Esnaf lopova i Esnaf modiskinja. Ali svet je bio veliki i opasan, a devojkama ne bi škodilo da pod miderom imaju i malo znanja iz geometrije i astronomije. Jer gospođica Guzina je iskreno verovala da nema suštinskih razlika između dečaka i devojčica.

Ili bar ne onih vrednih pomena.

Ili bar ne onih koje bi gospođica Guzina pominjala.

Stoga je verovala u podsticanje radoznalosti i logičkog razmišljanja kod svojih štićenica, što je bio pristup, bar kad se mudrosti tiče, ravan odlasku u lov na aligatore u kartonskom čamcu i to u sezoni brodoloma.

Kad god je, primera radi, na časovima usplahireno pričala o opasnostima koje vrebaju u gradu, tri stotine prirodno ljubopitljivih glava smatralo je da bi prvom prilikom ispričano trebalo da im se pokaže na primeru, a isto toliko umova postavljalo je logično pitanje: otkud *ona* to zna? Visoki zidovi sa šiljcima, kojima je škola bila ograđena, izgledali su kao mačji kašalj nekome ko je imao glavu punu trigonometrije i telo očelice mačevanjem, fiskulturom i hladnim tuševima. Opasnosti su, zahvaljujući gospođici Guzini, zvučale tako zanimljivo.

Bilo kako bilo, tako je protekao susret sa noćnom posetiteljkom. Suzan je posle nekog vremena zaključila da je verovatno sve izmislila. To je bilo jedino logično objašnjenje. A Suzan je u tome bila najbolja.

Kažu da svako traga za nečim.

Imp je tražio utočište.

Taljige kojima je dotle putovao polako su se otruckavale svojim putem.

Pogledao je ka putokazu. Jedna strela pokazivala je ka Kvirmu, a druga ka Ank-Morporku. Znao je da je potonji velegrad, ali sazdan na ilovači, zbog čega nikada nije bio zanimljiv druidima iz njegove porodice. Imao je tri ankmorporška dolara i nešto sitnine. To verovatno i nije neka svota.

O Kvirmu je jedino znao da leži na obali. Put koji je vodio na tu stranu izgledao je prilično zdravo, dok je onaj ka Ank-Morporku bio sav izbrazdan točkovima.

Bilo bi pametno otići prvo u Kvirm, da se malo navikne na gradski život pre no što se zaputi u Ank-Morpork, za koji



se verovalo da je najveći grad na svetu. Bilo bi pametno naći kakav posao u Kvirmu i zaraditi nešto novca. Bilo bi pametno naučiti kako se hoda pre nego što se zaždi u trk.

Iako mu je zdrav razum lepo rekao sve to, Imp se odlučno uputi pravo u Ank-Morpork.

Što se izgleda tiče, Suzan je druge oduvek podsećala na zreo maslačak. Devojke iz škole morale su da nose bezoblične marinskoplave vunene uniforme koje su ih pokrivala od brade do gležnjeva i bile praktične, zdrave i privlačne koliko i daske colovače. Pojas im se nalazio negde u predelu kolena. Suzan je ipak počela da ispunjava unutrašnjost svoje uniforme, potpuno u skladu sa drevnim zakonitostima na koje im je smušeno i snebivljivo gospođica Delkros ukazala na času biologije sa higijenom. Devojke su učionicu napustile sa maglovitom idejom da će se jednog dana udati za zečeve. (Suzan ju je napustila sa osećanjem da je kartonski skelet koji je visio u uglu podseća na nekoga...)

Međutim, njena kosa je bila razlog što su ljudi zastajkiivali i osvrtnali se. Sva je bila bela, osim jednog crnog pramena. Školska pravila su nalagala da bude spletena u dve kike, ali ona je pokazivala izvanrednu sposobnost da se rasplete i zauzme prvobitni oblik – pomalo nalik Meduzinim zmijama.\*

A bio je tu i mladež, ako je *to* uopšte bilo *to*. Pojavljivalo joj se samo kad pocrveni, i to u obliku tri beličaste linije na obrazu, zbog čega je izgledala kao da ju je neko upravo ošamario. Kad god bi se naljutila – a često bi je razbesnela neverovatna glupost sveta u kome je živela – beleg je prosto svetleo.

---

\* Retko se poteže pitanje gde je sve Meduza imala zmije. Nije nimalo prijatno ako vam potpazušne malje stalno odgrizaju vrh dezodoransa.

Čas književnosti je bio u toku. Suzan je mrzela književnost. Više je volela da čita neku dobru knjigu. Sada je, podbočivši bradu rukama, čitala Voldovu *Logiku paradoksa*.

Sa pola uva slušala je šta radi ostatak razreda.

Čitali su pesmu o narcisima.

Pesnik ih je, očigledno, veoma voleo.

Suzan je tu bila vrlo trpeljiva. Živela je u slobodnoj zemlji. Svako je imao prava da obožava narcise ako to želi. Samo što bi, po Suzaninom veoma čvrstom ubedenju, prostor za iskazivanje toga trebalo ograničiti na jednu stranicu.

Nastavila je da se obrazuje. Škola ju je, verovala je, samo ometala u tome.

Svuda oko nje, pesnikova je vizija kasapljena neveštima rukama.

Kuhinja je bila napravljena po istim džinovskim merama kao i ostatak kuće. I čitava bi se vojska kuvara izgubila u njoj. Naspramni zidovi su se tek nazirali u senkama, a čunak, mestimično pridržan čađavim lancima i komadima namašćenog konopca, nestajao je u pomrčini tristotinak metara iznad poda. Ili je to bar tako izgledalo posmatraču sa strane.

Albert je, na primer, bitisao u kutku tek toliko velikom da primi kredenac, sto i peć. I stolicu za ljuljanje.

„Kad neko kaže 'I čemu sve to, ali ozbiljno, kad malo bolje razmisliš?', očigledno mu nije ni do čega“, reče on motajući cigaretu. „Ali ne znam do čega je *njemu* kad to kaže. Sigurno opet neki njegov hir.“

Njegov sagovornik nemo klimnu glavom. Usta su mu bila puna.

„I sva ona gužva oko njegove ćerke“, nastavi Albert. „Čuj, ćerke... I ono kad je čuo za šegrte. Nije se smirio dok nije našao sebi jednog! Nije nego! Taj je samo pravio belaje. Pa

i ti, kad malo bolje razmislim, ti si još jedan njegov hir. Bez uvrede“, dodade brzo, setivši se s kim priča. „Tebi baš lepo ide. Znaš posô.“

Sagovornik klimnu.

„On sve skonta pogrešno“, reče Albert. „U tome je problem. Kao onda kada je čuo za Prašćićnu noć. Sećaš se? Sve smo morali da spremimo – hrast u saksiji, kobasice od papira, prase za večeru – i onda on stavi kartonski šešir na glavu i pita: JE L' OVO VESELO? Napravio sam mu mali ukras za sto, a on je meni poklonio ciglu.“

Albert prinese cigaretu usnama. Bila je savršena. Samo ju je pravi stručnjak mogao smotati da ispadne toliko tanka i vlažna.

„Doduše, bila je to dobra cigla, nije da nije. Još je čuvam.“

CIJU, reče Pacovska Smrt.

„Tačno. Kô prstom u pekmez“, reče Albert. „Samo što ti fali prst. On uvek promaši suštinu. Znaš, on neke stvari nikako da prevaziđe. Ne može da zaboravi, pa to ti je.“

Tako je snažno uvukao dim da su mu oči zasuzile.

„I čemu sve to, ali ozbiljno, kad malo bolje razmisliš?“, reče Albert. „Uh, kuku meni.“

Podigao je pogled ka kuhinjskom satu. Čisto ljudska navika. Ta stvar ionako nikada nije radila.

„Već je trebalo da dođe“, reče. „Bolje da mu spremim večeru. Ne znam što ga nema.“

Pustinjak je sedeo prekrštenih nogu i ruku položenih na kolena. Oči su mu bile čvrsto zatvorene kako bi se što bolje usredsredio na beskraj, a na sebi nije imao ništa osim pregačice, kako bi izrazio svoj prezir prema diskovnim stvarima.

Pred njim je stajala drvena činija za milostinju.

Posle izvesnog vremena shvatio je da ga neko gleda. Otvorio je jedno oko.

Nedaleko od sebe ugledao je nekakvo nejasno obličje. Kasnije se mogao zakleti da je taj lik pripadao... nekom. Nije mogao baš da dâ tačan opis, ali bio je siguran da ga je ta osoba imala. Taj neko bio je visok otprilike... ovoliko, a u njemu je bilo nečeg... konačnog...

IZVINJAVAM SE.

„Da, sine?“ A onda mu se čelo nabra. „Muško si, zar ne?“  
MNOGO SI STVARI DOKUČIO. ALI NI JA NISAM LOŠ.

„Da?“

ČUO SAM DA TI SVE ZNAŠ.

Pustinjak otvori i drugo oko.

„Tajna bitisanja leži u preziranju zemaljskih stega, izbegavanju himera materijalnog dobra i težnji jedinstvu sa beskrajem“, reče. „I drži te lopovske prste podalje od moje činije.“

Taj sagovornik ga je činio nespokojnim.

VIDEO SAM BESKRAJ, reče neznanac. NIŠTA POSEBNO.

Pustinjak se osvrnu oko sebe.

„Ne budali“, reče. „Beskraj ne možeš videti. Zato što je beskrajan.“

JESAM.

„Dobro, kako izgleda?“

PLAV JE.

Pustinjak se promeškolji. Stvari se nisu odvijale kako je trebalo. Trebalo je da posle kratkog osvrta na beskraj usledi značajan pokret ka činiji za milostinju.

„Crn“, promrmlja on.

NE, reče neznanac. TAKAV JE KAD SE GLEDA SPOLJA. NEBO JE NOĆU CRNO, ALI TO JE SAMO KOSMOS. BESKRAJ JE, MEĐUTIM, PLAV.

„Onda sigurno znaš i kako se pljeska jednom rukom, zar ne?“, reče pustinjač.

DA. PLJ. A DRUGOM RUKOM RADIŠ AS.

„Cvrc! Neće da može!“, reče pustinjač, ponovo osetivši da se nalazi na svom terenu. Potom mahnu rukom. „Vidiš? Ništa se ne čuje.“

TO NIJE PLJESKANJE. TO JE SAMO MAHANJE.

„To *jeste* bilo pljeskanje, samo što nisam koristio obe ruke. A koje nijanse plavog?“

SAMO SI MAHNUO. MENI TO UOPŠTE NE IZGLEDA FILOZOFSKI. KAČJI MAŠALJ.

Pustinjač se zagleda niz obronak. Ka njima je išla nekolicina ljudi. Imali su cveće u kosi i nosili su nešto što je prilično podsećalo na činiju pirinča.

ILI MOŽDA *Eau de Nil*.

„Slušaj, sinko“, nestrpljivo će pustinjač, „šta tebe tačno zanima? Nemam ja ceo dan za traćenje.“

O, DA, IMAŠ. VERUJ MI NA REČ.

„Šta ti 'oćeš, bre?“

ZAŠTO JE SVE ONAKO KAKO JESTE?

„Paa...“

NE ZNAŠ, JE L' TAKO?

„Ne *sasvim*. Sve to i treba da ostane pomalo tajnovito, znaš?“

Neznanac se zagleda u pustinjaka, od čega se ovome učini da mu je glava postala providna.

ONDA ĆU TE PITATI NEŠTO LAKŠE. KAKO LJUDSKA BIĆA ZABORAVLJAJU?

„Kako zaboravljaju *šta*?“

SVE. KAKO ZABORAVLJAJU SVE?

„Pa... sad... to se dešava samo od sebe.“ Potencijalni sledbenici su se približavali planinskom stazom. Pustinjač nesigurno uze svoju činiju.

„Recimo da je ova ćasa tvoje pamćenje“, reće i neodređeno mahnu rukom. „Ona ima ogranićenu zapreminu, zar ne? Kad ubaciš u nju nešto novo, ono staro mora da prelije...“

NE. JA PAMTIM SVE. ALI BAŠ SVE. ZVEKIRE. ODSJAJ SUNCA U KOSI. ZVUK SMEHA. KORAKE. SVAKI DETALJ. KAO DA SE SVE DOGODILO JUĆE. ILI SUTRA. SVE. RAZUMEŠ?

Pustinjak se poćeša po bleštavoj ćeli.

„Oni koji žele da zaborave“, reće potom, „obićno se pridruže Klačanskoj legiji stranaca, piju vodu iz neke zamadijane reke za koju niko ne zna gde se nalazi ili se nalivaju ogromnim kolićinama alkohola.“

AH, DA.

„Ali alkohol slabi telo i truje dušu.“

TO UOPŠTE NE ZVUĆI LOŠE.

„Ućitelju?“

Pustinjak se iznervirano osvrnu. Sledbenici su već bili pristigli.

„Samo malo, razgovaram sa...“

Neznanac je nestao.

„O, ućitelju, mnogo smo kilometara prešli...“, zapoće sledbenik.

„Možeš li ti malo da ćutiš?“

Pustinjak pruži ruku, postavi šaku uspravno i mahnu nekoliko puta. Mrmljao je nešto sebi u bradu.

Sledbenici se zgledaše. Ovo nisu oćekivali. Njihov vođa konaćno prikupi hrabrost.

„Ućitelju...“

Pustinjak se okrenu i zaveli ga preko uva. Zvuk koji je pri tome nastao nedvosmisleno je bio *pljas*.

„Pa da! To je to!“, reće pustinjak. „A sada mi recite šta mogu da ućinim za...“

Zastao je u pola rećenice.

„Šta je hteo da kaže onim *ljudska bića*?“

Smrt zamišljeno ode do mesta gde je veliki beli konj mirno uživao u pogledu.

IDI, reče.

Konj ga nesigurno pogleda. Bio je prilično inteligentniji od većine konja, a naređenje nije spadalo u ona složenija. Pre je izgledao kao da je svestan da s njegovim gospodarom nešto nije kako valja.

HOĆU MALO DA BUDEM SAM, reče Smrt.

I ode.

U Ank-Morporku nije padala kiša. Imp se nađe pomalo zatečen.

Drugo iznenađenje predstavljao je munjevit odliv novca. Već je uspeo da ostane bez tri dolara i dvadeset sedam penija.

To je izveo tako što ih je spustio u času koja je stajala pred njim dok je svirao. Mislio je da će to biti neka vrsta mamca. Kada je sledeći put sputio pogled, novca više nije bilo.

Ljudi su dolazili u Ank-Morpork da se obogate. Ali i drugi su, avaj, želeli isto.

Kao da niko nije želeo barda, pa makar on bio i osvajač zlatne imele i stogodišnje harfe na velikom Lamedoskom poselu.

Zauzeo je mesto na jednom povećem trgu, naštimovao instrument i zasvirao. Niko nije obraćao pažnju na njega, osim onih kojima su se bilo on bilo njegova časa našli na putu. Na kraju, kada je već počeo da misli kako je odluka o dolasku bila pogrešna, pojavi se nekoliko stražara.

„To što on svira, Nobi, to ti je harfa“, reče jedan od njih, pošto je pažljivo odmerio Impa.

„Lira.“

„Ma kad ti kažem...“ Debeli stražar se namršti i spusti pogled. „Čitavog života čekaš priliku da to kažeš, zar ne, Nobi?“, reče. „Kladim se da se od rođenja nadaš da će neko reći 'Ovo je harfa', kako bi ti mogao da kažeš: 'Lira', samo da bi ga ispravio. Neka ti bude. Ha. Ha.“

Imp prestade da svira. Okolnosti su bile takve da zaista nije mogao da nastavi.

„Istini za voljllju“, reče, „ovo zaista *jeste* harfa. Osvojio sam je na...“

„Ah, pa ti si iz Lamedosa, zar ne?“, reče debeli stražar. „Poznajem taj naglasak. Vi tamo ste vrlo muzikalan živalj.“

„Meni je to zvučalo kao da ispira grlo šljunkom“, reče onaj oslovljen kao Nobi. „Imaš li ti dozvolu, prikane?“

„Dozvolllu?“, upita Imp.

„Esnaf muzičara je baš osetljiv na to“, reče Nobi. „Ako te uhvate da sviraš bez dozvole, uzmu ti instrument pa ti ga nabiju u...“

„Dovoljno je, Nobi“, reče onaj drugi. „Ne plaši dečka.“

„Reći ću ti samo da uopšte ne bi bilo zabavno da umesto harfe sviraš pikolo“, reče Nobi.

„Alli muzika treba da bude bespllatna, baš kao i vazduh koji dišemo“, reče Imp.

„E pa, ovde nije. A ti vidi šta ćeš“, reče Nobi.

„Nikada nisam čuo za Esnaf muzičara“, reče Imp.

„To ti je u Bleh aleji“, reče Nobi. „Ako hoćeš da budeš muzikant, učlani se u Esnaf.“

Impa su učili da se uvek treba povinovati pravilima. Lamedošani su poznati kao veliki poštovaoci zakona.

„Onda lletim tamo iz ovih stopa“, reče on.

Stražari su ga gledali kako odlazi.

„On je u spavaćici“, reče kaplar Nobs.



„To je bardska odora, Nobi“, reče narednik Kolon. Njih dvojica potom nastaviše svojim putem. „Ti Lamedošani izgledaju baš bardski, zar ne?“

„Kol’ko mu daješ, naredniče?“

Kolon mahnu položenom šakom kao neko ko daje nezvaničnu procenu.

„Dva-tri dana“, reče.

Oni skrenuše iza zgradurine Nevidljivog univerziteta i odšetaše niz Zadnjičak, prašnjavu uličicu u kojoj gotovo da nije bilo ni saobraćaja ni trgovine, zbog čega su pripadnici Straže rado zalazili u nju da popuše pokoju cigaretu ili malo istražuju bespuća uma.

„Znaš šta je losos, zar ne, naredniče?“, reče Nobi.

„Koliko je meni poznato, to je riba.“

„I znaš da ga prodaju u konzervama, isečenog na šnitove?“

„Ukoliko se ne varam, da.“

„E, sad... kako to da su svi komadi iste veličine kad se losos stanjuje ka krajevima?“

„Zanimljivo pitanje, Nobi. Ja mislim da...“

Narednik stade i zagleda se preko ulice. Kaplar Nobs pogleda u istom pravcu.

„Ona prodavnica“, reče narednik. „Ona tamo... je l’ i juče bila tu?“

Nobi pogleda ispucalu farbu, mali musavi izlog i naherena vrata.

„Nogekako“, reče. „*Oduvek* je tu. Tu je već *godinama*.“

Kolon pređe ulicu i pokuša da zagrebe štroku na izlogu. U pomrčini su se nazirali nekakvi čudni oblici.

„Aha“, promrmlja. „Samo me zanima... a je li i juče tu bila *oduvek*?“

„Si dobro, naredniče?“

„Hajdemo, Nobi“, reče narednik i brže-bolje poče da odmiče niz uličicu.

„Kuda, naredniče?“

„Bilo kuda, samo ne ovde.“

U tamnim gomilama izložene robe nešto je osetilo njihov odlazak.

Imp se već sit nadivio zdanjima esnafa – velelepnom ulazu u Esnaf ubica, veličanstvenim stubovima ispred Esnafa lopova i zadimljenoj ali veoma upečatljivoj jami na mestu gde se do juče nalazio Esnaf alhemičara. Stoga je razumljivo bilo njegovo razočaranje kada je konačno pronašao Esnaf muzičara i utvrdio da to čak nije ni zgrada, već nekoliko sobičaka iznad berbernice.

Sedeo je u čekaonici smeđih zidova i čekao. Na naspramnom zidu stajao je natpis: Zarad vašeg zadovoljstva i udobnosti OVDE NEĆETE PUŠITI. Imp nikada nije ni zapalio cigaretu. U Lamedosu je sve bilo previše vlažno da bi se pušilo. Sada je, međutim, osetio želju da i to proba.

Osim njega, u sobi su se nalazili i jedan trol i jedan patuljak. Bilo mu je pomalo nelagodno u njihovom društvu. Nisu prestajali da pilje u njega.

„Jesi li ti vilenjak?“, konačno progovori patuljak.

„Ja? Ne.“

„Ta tvoja kosa mi je nešto vilenjačka.“

„Ma nisam villlenjak. Ozbiljiljno.“

„Odakle si?“, upita trol.

„Iz Lllamedosa“, reče Imp. Sklopio je oči. Znao je šta patuljci i trolovi odvajkada rade sa onima za koje posumnjaju da su vilenjaci.

„Šta t' je to?“, upita trol. Na očima je imao dva četvorougona komada tamnog stakla uglavljena u žičane ramove i kukicama zakačena za njegove uši.

„To je, znate, harfa.“

„Ti u to tamburaš, a?“

„Da.“

„Onda s' druid, a?“

„Nisam!“

Nastupila je tišina dok je trol pokušavao da sredi misli.

„Izgledaš kô druid u spavaćici“, zabruna posle nekoliko sekundi.

Patuljak, koji je Impu sedeo sa druge strane, počeo da se kikoće.

Trolovi nisu voleli ni druide. Pripadnici svake razumne rase koja veći deo vremena provodi u nepokretnom, takoreći okamenjenom stanju, zameraju pripadnicima svake rase koji su u stanju da ih kotrljaju ako treba i sto kilometara, poređaju ukруг i ukopaju do kolena. To baš ume da iznervira.

„Znate, svi u Lllamedosu se oblače ovako“, reče Imp. „Alli ja sam bard. Nisam druid. Ja mrzim kamenje!“

„Lele“, tiho će patuljak.

Trol odmeri Impa od glave do pete, polako i temeljno. A potom, bez imalo ljutine u glasu, upita: „Nisi dugo u gradu?“

„Tek sam stigao“, reče Imp. Neću stići ni do vrata, pomislio je. Pretvoriće me u kašu.

„Da t' ja tebi dam jedan džabe savet. I to džab-džabe gratis. Viš, u ovom gradu, 'kamen' znači trol. To je ružna reč koju koriste glupi ljudi. Kad trolu kažeš da je kamen, budi spreman da posle toga malička tražiš svoju glavu niz džadu. A pogotovu ako izgledaš vilenjački naokolo ušiju. Ovo t' je džabe savet, jer si bard i muzičar kô i ja.“

„Da! Jeste! Upravo tako!“, izusti Imp sa olakšanjem.

Dograbio je harfu i odsvirao nekoliko akorda. To je donekle umanjilo napetost jer je bilo opštepoznato da vilenjaci nemaju sluha.

„Krečko Plavkamen“, reče trol i pruži nešto veliko sa prstima na kraju.

„Imp i Selin“, reče Imp. „I znaj da nemam ništa ni sa kakvim mrdajućim kamenjem!“

Sa druge strane, ka Impu sunu mala čvornovata šaka. Pogled mu pođe duž ruke na čijem se kraju nalazila, sve do njenog maleckog vlasnika. Bio je sitan čak i za patuljka. Na krilu mu je počivao veliki bronzani rog.

„Glod Glodson“, reče patuljak. „Sviraš samo u harfu?“

„Sviram sve što ima žice“, reče Imp, „ali harfa je, znaš, kraljiljica instrumenata.“

„Ja mogu da duvam u šta god poželiš.“

„Jelllte?“, reče Imp. Na brzinu je pokušavao da se seti kakvog ljubaznog komentara. „Zbog toga si sigurno veoma omiljen.“

Trol podiže veliku kožnu vreću s poda.

„A ja svirim *ovo*“, reče pa prosu nekoliko okruglih kamenova. Potom uze jedan i kvrcnu ga prstom. Začu se *bam*.

„Muzika iz kamenja?“, reče Imp. „A kako se to zove?“

„Mi to zovemo *Gruhuga*“, reče Krečko. „To znači rokanje po kamenju.“

Kamenovi su bili različitih veličina, znalacki naštimovani mestimičnim zasecima.

„Mogu li?“, upita Imp.

„Samo izvoli.“

Imp uze jedan omanji kamen i kvrcnu ga prstom. Začu se *bop*. Manji od njega ispuštao je *bing*.

„A šta radiš s njima?“, upita.

„Udaram jedan o drugi.“

„I šta onda?“

„Kako to misliš ’š’a onda?’“

„Šta radiš kada ih udariš jedan o drugi?“

„Udarim ponovo“, reče Krečko, samouki bubnjar.  
Jedna vrata se otvoriše i iza njih izviri čovek šiljatog nosa.  
„Vi ste, momci, zajedno?“, upita ih.

Legenda kaže da zaista postoji reka čija je jedna kap dovoljna da čoveku izbriše pamćenje.

Mnogi su smatrali da je to Ank, čiju ste vodu komotno mogli seći i žvakati. Jedan gutljaj verovatno bi bio dovoljan da vam izbriše pamćenje, ili makar da vas nagna da činite stvari koje biste najradije zaboravili.

A u stvari, zaista je postojala reka o kakvoj pričamo. Ali bila je tu i jedna kvaka. Niko nije znao gde se nalazi, jer su svi zdravo ožedneli dok su je pronašli.

Stoga Smrt odluči da svoju pažnju usmeri na drugu stranu.

„Sedamdeset i pet dolllara?“, reče Imp. „I to samo da bismo svirallli?“

„Tu vam je još i dvadeset i pet dolara za registraciju, dva-deset procenata takse i petnaest dolara obavezne dobrovoljne godišnje uplate za penzioni fond“, reče gospodin Klit, sekretar Esnafa.

„Allli mi nemamo tollliko novca!“

Sekretar sleže ramenima pokazujući time da iako u svetu ima strašno mnogo problema, dotični nije među onima koji su ga se ticali.

„Allli možda bismo mogllli da vam plllatimo ako prvo nešto zaradimo“, slabašno će Imp. „Ako biste, znate, mogllli da nam date nedeljju-dve...“

„Nigde ne možete svirati ukoliko niste članovi Esnafa“, reče gospodin Klit.

„Ali ne možemo postati članovi ukoliko ne sviramo“, reče Glod.

„Baš tako“, veselo će gospodin Klit. „Hat. Hat. Hat.“

Bio je to čudan smeh, nekako nalik ptičjem i nimalo veseo. Prilično je podsećao na svog vlasnika, koji je izgledao kao ono što biste dobili kada biste iz nečega zatočenog u ćilibaru izvukli fosilizovani genetski materijal i obukli ga.

Lord Vetinari je podržavao razvoj esnafâ. Bili su to važni zupčanici u mehanizmu dobro vođenog grada. Malo podmažeš ovde... pritegneš onde... i sve to sasvim lepo radi.

Osim toga, grad, baš kao i humus crvima, predstavlja plodno tle gospodinu Klitu i njemu sličnima. Nije on bio loš po klasičnom poimanju te reči, kao što ni pacov zaražen kugom nije loša životinja, ako uspete da ga sagledate ne uključujući osećanja.

Gospodin Klit je predano radio za dobrobit svojih kolega. Čitav je svoj život posvetio tome. Postoje mnoge stvari na svetu koje ljudi ne vole da rade i koje sa zahvalnošću prepuštaju gospodinu Klitu. To je, recimo, vođenje zapisnika. Ažuriranje spiska članova. Sređivanje kartoteke. *Organizacija*.

Ranije je radio za Esnaf lopova, iako nije bio jedan od njih, ili bar ne u smislu koji se obično podrazumeva. Potom se otvorilo slobodno mesto u Esnafu luda, a gospodin Klit uopšte nije bio lud. Na kraju je završio kao sekretar Esnafa muzičara.

Istini za volju, bilo je poželjno da se i sâm bavi muzikom. Zato je kupio češalj i papir. Međutim, esnaf su pre njega vodili pravi muzičari, tako da su spiskovi bili nesređeni, članarinu jedva da je iko plaćao, a uz to su trolu Hrizoprasu dugovali nekoliko hiljada dolara samo na ime dospelih kamata. Primili su ga bez audicije.

Kada je otvorio prvi zapušteni registrator i suočio se sa haosom koji je trebalo dovesti u red, duboko u sebi osetio je nešto predivno. Nikada se više nije osvrnuo za sobom. Uglavnom je gledao dole. Iako je Esnaf već imao predsednika